

Cuprins

<i>Notă asupra ediției</i> (Adrian Miroiu și Iordan Gheorghe Bărbulescu)	11
<i>Cuvânt înainte</i> (Vlad Constantinesco)	13
<i>Introducere. „Grădinarii democrației”</i>	15

Partea I

Construcția politică a Europei

Titlul 1. Construcția Europei, rezultat al luptei ideologice (1947-1969)	21
Capitolul 1. Reacțiile la amenințarea sovietică (1947-1957)	23
Secțiunea 1. „Decuplarea” celor două Europe	24
§1 Planul Marshall	24
§2 Dificila apariție a unei apărări structurate a Europei Occidentale	29
§3 Consiliul Europei	32
Secțiunea 2. O consolidare a Europei Occidentale limitată la economie	34
§1 CECO	34
§2 Eșecul unei „CECO în domeniul apărării” : proiectul Comunității Europene de Apărare (CEA)	35
§3 CEE/CEEA	38
§4 EFTA	44
Capitolul 2. Ambițiile franceze referitoare la o Europă continentală (1958-1969)	49
Secțiunea 1. Refuzul unei orientări atlantice a Europei	49
Secțiunea 2. Opoziția față de aderarea Marii Britanii la Comunități	51
Secțiunea 3. Imposibila Europă politică	52
§1 Planul Fouchet (10 februarie 1961 – 17 aprilie 1962)	52
§2 Apropierea franco-germană : Tratatul de la Elysée din 22 ianuarie 1963	55
§3 Tratatul de fuziune a executivelor celor trei Comunități (CECO, CEE și CEEA) și Compromisul de la Luxemburg	56

Titlul 2. Construcția comunitară, cadrul economic și politic al unificării Europei Occidentale (1969-1988)	61
Capitolul 3. Revoluția tăcută a Europei (1969-1979)	63
Secțiunea 1. Prima extindere spre Marea Britanic, Danemarca și Irlanda, model pentru extinderile ulterioare	64
§1 Reuniunea la nivel înalt de la Haga (decembrie 1969)	64
§2 Aderarea Marii Britanii, a Danemarcei și a Irlandei	64
§3 Extinderile spre Grecia, Spania și Portugalia	66
Secțiunea 2. Criza monetară internațională face necesară organizarea monetară a Europei	67
§1 Premisele unei Europe monetare : Planul Werner	67
§2 Șarpele monetar și Sistemul Monetar European	67
Secțiunea 3. Creșterea puterii Parlamentului European și instituționalizarea Consiliului European	68
§1 Dezvoltarea instituțională a Parlamentului European	68
§2 Instituționalizarea Consiliului European	70
Secțiunea 4. Cooperarea politică	71
§1 O cooperare politică îndelung obstrucționată de izolarea Franței generalului de Gaulle în cadrul Comunității	71
§2 Relansarea cooperării politice începând cu Reuniunea la nivel înalt de la Haga : „Planurile Davignon”	72
§3 Realizările cooperării politice	74
Capitolul 4. Europa șantierelor (1980-1988)	77
Secțiunea 1. Șantierul instituțional : Actul Unic European	77
§1 Diverse inițiative privind reformele instituționale	78
§2 Consiliul European de la Fontainebleau din 25-26 iunie 1984	80
§3 Actul Unic European	82
Secțiunea 2. Șantierul monetar : crearea Uniunii Economice și Monetare	86
Titlul 3. Dificila adaptare a Comunității Economice Europene la Europa Națiunilor (1989-2004)	89
Capitolul 5. Sfârșitul Europei postbelice (1989-1995)	91
Secțiunea 1. Către dispariția imperiului sovietic	91
§1 Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa (CSCE) fragilizează echilibrul Est-Vest	91
§2 Prăbușirea regimurilor comuniste și a imperiului sovietic	94
§3 Reunificarea Germaniei	95
§4 Transformarea din temelii a organizațiilor europene : NATO, OSCE și Consiliul European	97
Secțiunea 2. Tratatul de la Maastricht	100
§1 Primul pilon	101
§2 Al doilea pilon (titlul V din TUE)	102
§3 Al treilea pilon (titlul VI din TUE)	102
Secțiunea 3. Extinderea către ultimele state europene din Vest	102

Capitolul 6. Europa contradicțiilor (1996-2004)	107
Secțiunea 1. Tratatul de la Amsterdam și lansarea monedei unice	108
§1 Tratatul de la Amsterdam	108
§2 Lansarea monedei unice	109
Secțiunea 2. Procesul de aderare a statelor Europei Centrale și de Est și a Țărilor Baltice (SECEB)	109
§1 Începutul cooperării economice între Comunitatea Europeană și SECEB	110
§2 Acordurile comerciale și acordurile de asociere	110
§3 Pregătirea pentru aderare	113
§4 Aplicarea procedurii de aderare	119
§5 Consiliile Europene de la Helsinki, Nisa și Göteborg	124
§6 Consiliul European de la Copenhaga (12-13 decembrie 2002) și semnarea Tratatului de aderare (16 aprilie 2003)	125
Secțiunea 3. O Uniune Europeană în căutare de instituții	127
§1 Tratatul de la Nisa „pregătit” de Tratatul de aderare din 16 aprilie 2003 : necesitatea adaptării instituțiilor comunitare la constrângerile extinderii	127
§2 Convenția și Proiectul de Tratat de instituire a unei Constituții pentru Europa	137

Partea a II-a

Instituțiile comunitare

Titlul 1. Instituțiile	155
Capitolul 7. „Triunghiul instituțional”	157
Secțiunea 1. Comisia	157
§1 Desemnarea, statutul și încetarea funcțiilor	158
§2 Organizarea și funcționarea	171
§3 Atribuțiile	184
Secțiunea 2. Consiliul și Consiliul European	211
§1 Organizarea Consiliului	212
§2 Pregătirea lucrărilor Consiliului	222
§3 Misiunile și lucrările Consiliului	230
§4 Consiliul European	245
Secțiunea 3. Parlamentul European	252
§1 Componența, statutul și mandatul membrilor Parlamentului European	252
§2 Organizarea și funcționarea Parlamentului European	255
§3 Puterile Parlamentului European	266
Capitolul 8. Organele și instituțiile de control	283
Secțiunea 1. Instanța comunitară : Curtea de Justiție a Comunităților Europene și Tribunalul de Primă Instanță	283
§1 Componența și numirea	283
§2 Organizarea	285
§3 Competențele	286
§4 Statisticile	288

Secțiunea 2. Curtea de Conturi	290
§1 Statutul și organizarea Curții de Conturi	290
§2 Competențele Curții de Conturi (articolul 248 din TCE)	293
Secțiunea 3. Ombudsmanul	297
§1 Numirea și statutul Ombudsmanului	297
§2 Atribuțiile	299
Capitolul 9. Organele consultative: Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor	307
Secțiunea 1. Comitetul Economic și Social European	307
Secțiunea 2. Comitetul Regiunilor	309
Capitolul 10. Instituțiile Uniunii Europene, așa cum sunt prevăzute de Tratatul de Instituire a unei Constituții pentru Europa, adoptat la 17-18 iunie 2004	311
Secțiunea 1. Parlamentul European	312
Secțiunea 2. Consiliul European	312
Secțiunea 3. Consiliul de Miniștri	313
Secțiunea 4. Comisia Europeană	313
Secțiunea 5. Ministrul Afacerilor Externe	314
Secțiunea 6. Curtea de Justiție a Uniunii Europene	314
Titlul 2. Procesul decizional	317
Capitolul 11. Procedura legislativă	319
Secțiunea 1. Procedura de consultare	319
§1 Consultarea „simplă”	319
§2 Avizul conform al Parlamentului	322
Secțiunea 2. Procedura de concertare	323
Secțiunea 3. Procedura de cooperare (articolul 252 din TCE)	324
Secțiunea 4. Procedura de codecizie (articolul 251 din TCE)	325
§1 Procedura de codecizie	325
§2 Domeniul de aplicare a procedurii de codecizie	327
Capitolul 12. Procedura bugetară	329
Secțiunea 1. Câteva noțiuni importante	330
§1 Sursele dreptului bugetar comunitar	330
§2 Resursele proprii	330
§3 Principiile dreptului bugetar comunitar	333
Secțiunea 2. Adoptarea și execuția bugetară	334
§1 Pregătirea bugetului : organizarea activității în cadrul instituțiilor	334
§2 Exprimarea puterii bugetare	335
§3 Puterea bugetară și puterea legislativă	339
§4 Desfășurarea procedurii bugetare	340
§5 Executarea bugetului	345
§6 Controlul bugetar	345
Capitolul 13. Încheierea acordurilor internaționale	349
Secțiunea 1. În cadrul primului pilon	349
§1 Procedura de negociere a acordurilor internaționale	349
§2 Procedura de încheiere a acordurilor internaționale	350
§3 Rolul Curții de Justiție în încheierea acordurilor internaționale	351
Secțiunea 2. În cadrul pilonilor al doilea și al treilea	352

Partea a III-a

Organizațiile europene necomunitare

Titlul 1. Organizațiile legate de problemele de apărare	357
Capitolul 14. Uniunea Europei Occidentale (UEO)	359
Secțiunea 1. Istoricul Uniunii Europei Occidentale	359
§1 Nașterea UEO : de la Tratatul de la Bruxelles la Acordurile de la Paris (1948-1954)	359
§2 Regatul Unit și Europa celor Șase (1955-1984)	360
§3 Relansarea UEO : de la Declarația de la Roma la Platforma de la Haga (1984-1989)	361
§4 Evoluția către integrarea UEO în Uniunea Europeană (1991-2000)	362
§5 Ce reprezintă UEO astăzi (2004) ?	366
Secțiunea 2. Structurile UEO	367
§1 Consiliul UEO	367
§2 Adunarea Parlamentară a UEO : Adunare Europeană Interparlamentară pentru Securitate și Apărare	369
Capitolul 15. Organizația Tratatului Atlanticului de Nord (NATO)	371
Secțiunea 1. Organele NATO	372
§1 Consiliul Atlanticului de Nord	372
§2 Comitetul de Planificare a Apărării	372
§3 Grupul de Planificare Nucleară	373
§4 Comitetul Militar	373
§5 Înalții comandanți ai NATO	373
§6 Statul-Major Militar Internațional	374
Secțiunea 2. Evoluția NATO după 1991 : o integrare rapidă a dușmanilor de altădată	374
§1 Cadrul general al extinderii NATO a fost definit între anii 1994 și 1997	374
§2 A doua extindere : șapte noi state invitate (1999-2004)	376
Secțiunea 3. Evoluția actuală a Alianței extinse : de la conceptul strategic din 1999 la Reuniunea la nivel înalt de la Praga din 2002	379
§1 De la Balcani la Afganistan : noi misiuni și un nou câmp geografic de acțiune – o schimbare majoră, implicarea NATO în operațiuni militare	379
§2 Definirea unui rol extins pentru Alianța Atlantică	380
Secțiunea 4. Consolidarea eficienței NATO : Forța de Reacție Rapidă și reforma structurilor de comandă	383
§1 NATO Response Force (NRF)	383
§2 Reforma structurilor de comandă	384
Secțiunea 5. Coordonarea între NATO și Uniunea Europeană	385
§1 Accesul Uniunii Europene la capacitățile NATO	385
§2 Capacitățile europene de planificare și desfășurare a operațiunilor	386
Titlul 2. Organizațiile al căror scop îl reprezintă afirmarea supremației dreptului ..	389
Capitolul 16. Consiliul Europei	391
Secțiunea 1. Prezentarea generală a Consiliului Europei	391
Secțiunea 2. Structura Consiliului Europei	393
§1 Comitetul Miniștrilor	393

§2 Adunarea Parlamentară	394
§3 Congresul Autorităților Locale și Regionale din Europa (CALRE)	396
Secțiunea 3. Activitățile Consiliului Europei	398
§1 Convenția Europeană a Drepturilor Omului (4 noiembrie 1950)	398
§2 Carta Socială Europeană	402
§3 Convenția pentru Prevenirea Torturii	403
§4 Convenția-cadru pentru Protecția Minorităților	403
§5 Lupta împotriva rasismului, xenofobiei, antisemitismului și intoleranței	404
§6 Cooperarea juridică	405
§7 Democrația locală și cooperarea transfrontalieră	406
§8 O nouă instituție : Comisarul pentru drepturile omului	407
Capitolul 17. Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE)	409
Secțiunea 1. Scurt istoric	409
Secțiunea 2. Structurile și instituțiile OSCE	411
§1 Consiliul Permanent	411
§2 Președintele în exercițiu al OSCE	412
§3 Secretarul General al OSCE	413
§4 Biroul pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului (BIDDO)	413
§5 Înaltul Comisar pentru Minorități Naționale	414
§6 Reprezentantul OSCE pentru libertatea mass-mediei	414
§7 Adunarea Parlamentară a OSCE	414
§8 Curtea de Conciliere și Arbitraj	415
Secțiunea 3. Misiunile OSCE	415
Secțiunea 4. Statele participante la OSCE în 2004	417
<i>Bibliografie selectivă</i>	419
<i>Index</i>	423

§4 Transformarea din temelii a organizațiilor europene: NATO, OSCE și Consiliul Europei

A. NATO sau cum să întâmpini dușmanii de ieri

Cehoslovacia, Polonia și Ungaria, care alcătuiau din 15 februarie 1991 Grupul de la Visegrád, au cerut, la 6 octombrie 1991, o asociere instituționalizată cu NATO. Cele trei state vor afirma, la 6 mai 1992, că „obiectivul lor pe termen lung îl reprezintă o aderare deplină și completă la NATO”.

NATO urma să își reexamineze conceptul strategic. Nu mai exista o amenințare militară în Europa, în ciuda persistenței unei enorme capacități nucleare în fostele state membre ale Uniunii Sovietice. *Pericolul venea mai degrabă din conflictele regionale.* Două sarcini noi se evidențiază pentru Alianță : *menținerea stabilității în Europa Centrală și de Est și participarea la gestionarea crizelor și la menținerea păcii prin înființarea forțelor polivalente multinaționale.*

Cu toate acestea, *extinderea Alianței ar fi pus probleme serioase.* În consecință, *Consiliul Atlantic de la Roma (7-8 noiembrie 1991) a propus, la inițiativa Statelor Unite și a Germaniei, crearea Consiliului de Cooperare Nord-Atlantică (CCNA), forum de consultare ce includea toate statele care au rezultat din cele două alianțe și al căror scop îl reprezenta consolidarea securității și a cooperării de la Vancouver la Vladivostok.* Acest Consiliu a început să se reunească periodic din 20 decembrie 1991, pentru a discuta chestiuni legate de apărare și securitate. CCNA, care cuprindea la început 25 de membri (cei 16 membri ai NATO plus nouă state din Europa Centrală și de Est : Cehoslovacia, Polonia, Ungaria, România, Bulgaria, Estonia, Letonia, Lituania, precum și Rusia, reprezentând URSS), a ajuns în mai 1992 la 36 de membri, odată cu includerea altor 11 republici din Comunitatea Statelor Independente.

B. Transformarea CSCE

Reuniunea la nivel înalt de la Paris a CSCE (19-21 noiembrie 1990) a decis instituționalizarea CSCE (care va deveni Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa, OSCE, cu ocazia Conferinței la nivel înalt de la Budapesta a CSCE din decembrie 1994) și a adoptat, în mod solemn, Carta de la Paris pentru o nouă Europă, ce reamintește respectarea integrității teritoriale a statelor, nerecurgerea la forță și salută sfârșitul „crei confruntării și divizării”. În paralel, la 19 noiembrie, a fost semnat Tratatul cu privire la forțele armate convenționale în Europa, între statele semnatare ale Pactului Atlantic și cele ale Pactului de la Varșovia, care prevedea reduceri masive de armament.

Adoptată la 21 noiembrie 1990 în cadrul Reuniunii la nivel înalt de la Paris, Carta reprezintă încununarea noii ordini europene. Ea se organizează în jurul a doi poli : o aderare la valorile occidentale ca valori universale și o dezvoltare instituțională.

Pentru a deschide cât mai repede o nouă eră „de democrație, pace și unitate”, *Carta introduce noi principii, vectori ai ideologiei liberale. Principiile de liberalism politic* vizează consolidarea drepturilor omului, a democrației și a statului de drept. *Principiile de liberalism economic* vizează dezvoltarea economiei de piață. În afară de faptul că această ideologie presupune o nouă lectură a Actului Final de la Helsinki, Carta de la Paris stabilește noi perspective.

„*Primul coș*”, privind securitatea europeană, trebuie să extindă negocierile de dezarmare la cei 34 de participanți ai CSCE. În „*al doilea coș*”, *economia de piață* este prezentată ca o tranziție necesară în vederea integrării în sistemul economic și financiar internațional și în liberul schimb al GATT. În „*al treilea coș*”, privind *dimensiunea umană*, Carta prevede mecanisme de intervenție: o activitate diplomatică este destinată garantării concrete a libertăților fundamentale, o definiție a stării de excepție și garantarea siguranței individuale îmbogățesc ordinea publică europeană în septembrie 1991.

Noua logică instituțională trebuie să facă față participării atomizate a statelor după prăbușirea blocului sovietic. Este necesar ca CSCE să dobândească un sistem instituțional coerent, pentru a nu deveni fragilă. „Acordurile instituționale”, incluse în documentele complementare ale Cartei, nu vizează îngreunarea structurilor, ci consolidarea permanenței și ierarhizarea acestora.

Funcția politică este distribuită între „*Reuniunea la nivel înalt*”, la care participă la fiecare doi ani șefii de state și de guverne ce decid orientările politice, „*Consiliul*”, reuniune la care miniștrii Afacerilor Externe participă cel puțin o dată pe an, ce asigură coordonarea activităților, „*Comitetul Înalților Funcționari*”, însărcinat cu pregătirea reuniunilor Consiliului și supravegherea executării deciziilor sale, care se reunește, cu excepția cazurilor de urgență, la fiecare trei luni, *Comitetul Permanent al OSCE*, alcătuit din reprezentanți ai statelor, ce execută deciziile comiterului de Înalți Funcționari, *Președinția OSCE*, organ electiv de stimulare cu puteri sporite în 1992, și o *Adunare Parlamentară a OSCE*, alcătuită din membrii parlamentelor fiecărui stat participant, care dispunea de vot consultativ (317 membri). O *Curte de Conciliere și Arbitraj*, cu scopul de a soluționa litigiile pe cale pașnică, este creată prin Convenția de la Stockholm din 15 decembrie 1992.

Funcția administrativă este împărțită între un *Secretariat Permanent la Praga*, însărcinat să asiste Comitetul Înalților Funcționari și să pregătească reuniunile Consiliului, „*Centrul pentru Prevenirea Conflictelor*”, la Viena, ce trebuie să ajute Consiliul să reducă riscurile de conflicte, și „*Biroul pentru Alegeri Libere*”, instalat la Varșovia, care trebuie să faciliteze contactele și schimbul de informații cu privire la alegerile din statele participante. Un *Comisariat pentru Minorități Naționale* este creat în iulie 1992. „Mecanismul de consultare și cooperare” prevăzut pentru situații de urgență care amenință pacea, securitatea sau stabilitatea, creat la 20 iunie 1991, trebuie să se reunească începând cu 3 iulie anul următor, ca urmare a crizei din Iugoslavia. În 2004, OCSE reunește 55 de state (UE, Canada și toate țările europene).

C. Consiliul Europei : un filtru necesar pentru adaptare

Dintre principalele organizații de cooperare, Consiliul Europei este, fără îndoială, cel care a suportat cel mai bine transformarea europeană. Îi mai rămânea să demonstreze că merita titlul de „casă comună a Europei” acordat de Mihail Gorbaciov, cu ocazia participării sale la Adunarea Parlamentară din 6 iulie 1989.

În 2004, Consiliul Europei include 45 de state care reprezentau peste 750 de milioane de cetățeni. În 1949 erau zece : Belgia, Danemarca, Franța, Irlanda, Italia, Luxemburg, Norvegia, Regatul Unit, Suedia și Olanda.

Consiliul Europei favorizează tranziția statelor postcomuniste către statul de drept și protejarea libertăților. Ele fac obiectul unor programe de cooperare juridică. Între 1989 și 2004, Consiliul Europei trece de la 23 la 45 de membri. În 1989, Finlanda se folosește de politica de destindere a lui Gorbaciov pentru a adera. Ulterior au fost admise succesiv, pe măsură ce adoptau instituții democratice, Ungaria în 1990, Polonia în 1991 și Bulgaria în 1992, Republica Cehă, Slovacia, Estonia, Lituania, Slovenia și România în 1993, Andorra în 1994, Letonia, Albania, Ucraina, Moldova și Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei în 1995, Croația și Rusia în 1996, Georgia în 1999, Armenia și Azerbaidjan în 2001, Bosnia și Herțegovina în 2002, iar Serbia și Muntenegru în 2003.

Consiliul Europei a găsit o nouă rațiune de a fi devenind cadrul de primire a noilor democrații din Europa Centrală și de Est. Pentru a facilita mișcarea de integrare a fostelor democrații populare din Est, Consiliul Europei a creat în 1990 *statutul de invitat special*, care permite statului ce beneficiază de el să trimită, pe lângă Adunare, o delegație parlamentară. El asistă, fără drept de vot, la ședințele Adunării și poate participa la lucrările comisiilor. Statul care beneficiază de statutul de „invitat special” trebuie să se angajeze să întreprindă reforme interne, destinate pregătirii aderării sale la Consiliul Europei. În anii '90, Consiliul Europei a lansat programe de ajutor și de asistență, menite să ofere statelor din Europa Centrală și de Est asistență și expertiză pentru aplicarea reformelor interne (o nouă Constituție, adaptarea legislației interne la cerințele Convenției Europene a Drepturilor Omului) și să pregătească aderarea la Consiliul Europei. O aliniere la standardele juridice vest-europene s-a realizat astfel prin intermediul unor programe denumite : Demostene, Themis (magistrați), LODE (Local Democracy), Démodroit.

Prima „reuniune la nivel înalt” a șefilor de state și de guverne a avut loc la Viena, pe 8 și 9 octombrie 1993, pentru a-și afirma cu solemnitate rolul în consolidarea unei Europe democratice după prăbușirea regimurilor comuniste. S-a decis consolidarea activității Consiliului pentru Drepturile Omului, lupta împotriva rasismului, xenofobiei, antisemitismului și s-a abordat protecția minorităților naționale, atât de importantă în statele Europei Centrale și de Est.

Pentru statele Europei de Est, participarea la Consiliul Europei nu satisface, cu toate acestea, dorința lor de integrare europeană. În consecință, ele consideră în

special Consiliul Europei un fel de „anticameră” a Comunității Europene, față de care și-au manifestat foarte repede și intens dorința de a adera.

Secțiunea 2

Tratatul de la Maastricht

Ca urmare a unei inițiative din 19 aprilie 1990 a președintelui Mitterrand și a cancelarului Kohl, Consiliul European de la Dublin (25-26 iunie 1990) a decis convocarea, în decembrie, a unei Conferințe Interguvernamentale privind Uniunea Politică, urmând să își încheie activitățile în perspectiva unei ratificări de către statele membre înainte de finele anului 1992.

Consiliul European de la Roma (14-15 decembrie) este rezervat mandatului care trebuia acordat Conferinței privind Uniunea Politică. Aceasta urma să examineze mijloacele prin care să sporească legitimitatea democratică, extinzând puterile Parlamentului și definind o cetățenie europeană. S-a ajuns la un acord privind scopul Uniunii de a aborda politica externă și de securitate „conform unui proces de evoluție și în mod unitar”, în cadrul Consiliului de Miniștri, al Comitetului Reprezentanților Permanenți și al Secretariatului. Dar au apărut divergențe cu privire la votul majoritar, apărare, raportul organic dintre Uniune și UEO și, în sfârșit, cu privire la rolul Consiliului European.

Mandatul de negociere a acestor proiecte a fost redactat, ținând seama de aceste opoziții, într-un mod mult mai puțin precis. În sfârșit, Consiliul European de la Roma a confirmat calendarul celor două conferințe interguvernamentale (una privind Uniunea Economică și Monetară, iar cealaltă privind Uniunea Politică): ele trebuiau să se desfășoare în paralel, să își finalizeze împreună lucrările, rezultatul lor trebuia ratificat de statele membre înainte de sfârșitul anului 1992, obiectivul fiind ca intrarea în vigoare a noului tratat să coincidă cu finalizarea Pieței Unice, la 1 ianuarie 1993.

Negocierea interguvernamentală s-a desfășurat în 1991 sub președințiile succesive ale Luxemburgului și Olandei și a dus la semnarea Tratatului privind Uniunea Europeană, pe la Maastricht, pe 7 februarie 1992. De fapt, era vorba despre două negocieri, cu actori diferiți, a căror președinție trebuia să asigure un anumit paralelism, ceea ce nu era deloc ușor. Negocierea cu privire la UEM era cea mai avansată, datorită „Raportului Delors” și deciziilor Consiliului European de la Madrid. Ea s-a desfășurat cu participarea miniștrilor de Finanțe, a reprezentanților acestora și a guvernatorilor băncilor centrale, care nu erau foarte dornici ca miniștrii Afacerilor Externe să se amestece în activitatea lor.

Tratatul de la Maastricht a creat Uniunea Europeană, constituită din trei piloni: un pilon comunitar (primul pilon) și doi piloni interguvernamentali (pilonii al doilea și al treilea). Dar tratatul precizează „că Uniunea dispune de un cadru instituțional unic”.

Tratatul privind Uniunea Europeană (denumit în continuare TUE) include dispozițiile comune celor trei piloni și cele privind pilonii al doilea și al treilea. Tratatul de instituire a Comunității Europene (denumit în continuare TCE) include dispozițiile privind primul pilon. Acesta din urmă acoperă domeniile comunitare și este echivalentul a ceea ce a fost evocat până în prezent sub numele Tratatul de la Roma (CEE).

§1 Primul pilon

Acest prim pilon (comunitar) vizează CECO, CE și CEEA. Competențele Comunității Europene sunt extinse în domeniul mediului, cercetării și politicii de coeziune. În cadrul politicii de coeziune este creat un nou fond structural care să ajute statele al căror PNB este mai mic de 90% din produsul național brut comunitar mediu. Dar Comunitatea poate interveni, de asemenea, în domeniile educației, formării profesionale, sănătății, culturii sau protecției consumatorilor, în conformitate cu competențele exercitate în aceste domenii de statele membre, conform *principiului subsidiarității*.

Tratatul instituie o cetățenie europeană recunoscută oricărui resortisant al unui stat membru. Orice resortisant al Uniunii poate să adreseze petiții Parlamentului European și să sesizeze Ombudsmanul. În sfârșit, orice resortisant comunitar poate să aleagă și să fie ales în cadrul alegerilor locale sau europene în statul în care își are reședința.

La nivel instituțional, Parlamentul European este marele câștigător. El este consultat cu privire la numirea Președintelui Comisiei și aprobă numirea Comisiei înseși. Domeniul avizului conform și cel al procedurii de cooperare sunt extinse. În sfârșit, o nouă procedură legislativă (codecizia) îi dă posibilitatea de a bloca un text, în ciuda acordului Consiliului de Miniștri. Un Comitet al Regiunilor a fost creat cu rol consultativ.

Tratatul de la Maastricht prevede realizarea unei Uniuni Economice și Monetare în trei etape :

- *în cursul primei etape* (care a început de fapt la 1 iulie 1990), statele membre asigură libera circulație a capitalurilor, își armonizează performanțele economice și participă la SME cu marje de fluctuație reduse ;
- *în cursul celei de-a doua etape* (care debutează la 1 ianuarie 1994), statele membre creează Institutul Monetar European (IME), însărcinat cu coordonarea politicii monetare și cu promovarea ECU. În timpul acestei perioade, politicile economice trebuie să atingă un nivel înalt de convergență, iar pentru a realiza acest lucru trebuie să respecte în special următoarele criterii de convergență : o rată a inflației care să nu depășească cu mai mult de 1,5% media celor trei state având cel mai scăzut nivel al inflației, deficitele publice să nu depășească 3% din PIB, iar datoria publică să nu depășească 60% din PIB ;
- *a treia etapă începe la 1 ianuarie 1999.* Pe parcursul acestei etape, paritățile monedelor sunt stabilite irevocabil în raport cu ECU, înainte de instituirea monedei unice. IME este înlocuit de Banca Centrală Europeană (la 1 iulie 1998),

însărcinată cu gestionarea politicii monetare a statelor care adoptă moneda unică în cooperare cu băncile centrale ale statelor menționate anterior, bănci centrale devenite independente de guvernele lor.

§2 Al doilea pilon (titlul V din TUE)

Al doilea pilon vizează Politica Externă și de Securitate Comună (PESC). PESC are ca obiective menținerea păcii, consolidarea securității și a Uniunii, dezvoltarea democrației și respectarea drepturilor omului. Ea include politica de apărare, care va putea duce la o apărare comună. Tratatul transformă UEO în brațul armat al Uniunii Europene. Statele membre decid pozițiile sau acțiunile comune cu unanimitate de voturi. Nici Comisia, nici Parlamentul European nu îndeplinesc un rol important în definirea PESC. Al doilea pilon nu este supus controlului Curții de Justiție.

§3 Al treilea pilon (titlul VI din TUE)

Al treilea pilon vizează Justiția și Afacerile Interne (JAI). El abordează chestiuni care vizează controlul circulației persoanelor la frontierele externe ale Uniunii, politica de imigrare, dreptul de azil, vizele, lupta împotriva traficului de droguri, a criminalității organizate și terorismului. Statele membre decid în unanimitate cu privire la pozițiile și acțiunile comune și convenții. Comisia îndeplinește un rol redus (poate propune inițiative în domenii limitate), iar Parlamentul European nu exercită nici o putere. Curtea de Justiție este competentă în ceea ce privește convențiile, dacă statele decid acest lucru și în condițiile prevăzute de acestea din urmă.

Secțiunea 3

Extinderea către ultimele state europene din Vest

Relațiile Asociației Europene a Liberului Schimb (EFTA) cu Comunitățile Europene erau reglementate din 1972 prin acorduri bilaterale de liber schimb. Două treimi din importurile lor proveneau de la CEE, care absorbea mai mult de jumătate din exporturile lor. Comisia se temea ca o candidatură din partea acelor state, majoritatea neutre, să nu fie un obstacol în calea constituirii unei Uniuni Europene competente în materie de politică externă și de securitate. Dar țările EFTA puteau participa la „marea piață” și trebuiau, pentru aceasta, să dețină *acquis-ul comunitar*, adică directivele privind regulile concurențiale, ajutoarele publice, deschiderea piețelor publice, libertatea de circulație și de stabilire, dreptul societăților comerciale, protecția consumatorilor.